VŨ VĂN YÊM

GIÁO TRÌNH
HỆ THỐNG VIỄN THÔNG

NHÀ XUẤT BẢN BÁCH KHOA HÀ NỘI

VŨ VĂN YÊM

GIÁO TRÌNH
HỆ THỐNG VIỄN THÔNG

(Xuất bản lần thứ hai)

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHIỆP HÀ NỘI
TRUNG TÂM THÔNG TIN THƯ VIỆN
01 13
00955

NHÀ XUẤT BẢN BÁCH KHOA HÀ NỘI

LỜI NÓI ĐẦU

Thế giới đang tiến đến nền kinh tế tri thức, trong đó thông tin đóng vai trò rất quan trọng. Thông tin, trao đổi thông tin ngày nay là nhu cầu không thể thiếu đối với chúng ta. Công nghệ viễn thông đã và đang phát triển rất nhanh nhằm cung cấp nhiều loại hình dịch vụ đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của con người. Nhờ sự phát triển rất mạnh của các hệ thống viễn thông, con người có thể trao đổi thông tin với nhau ở khắp nơi trên thế giới. Các hệ thống thông tin di động, thông tin vệ tinh, hệ thống truyền hình giúp chúng ta có thể kết nối, trao đổi và chia sẻ thông tin trên toàn thế giới mà không còn khái niệm xa, gần.

Từ năm 2009, mô hình và chương trình đào tạo đại học của Trường Đại học Bách khoa Hà Nội nói chung, ngành Điện tử – Viễn thông nói riêng đã thay đổi nhằm trang bị cho sinh viên các kiến thức nền tảng, cơ bản, toàn diện, hệ thống và hiện đại về khoa học công nghệ Điện tử – Tin học – Viễn thông, chú trọng đến các kiến thức cơ sở, có chú ý thích đáng đến phần thực hành công nghệ, để sinh viên có thể nhanh chóng thích ứng với sự thay đổi công nghệ trong tương lai, có khả năng tự học, tự nghiên cứu và hội nhập Quốc tế.

Môn học **Hệ thống viễn thông** được giảng dạy cho sinh viên ngành Điện tử – Viễn thông của Trường Đại học Bách khoa Hà Nội từ nhiều năm nay. Môn học này nhằm trang bị cho sinh viên các kiến thức mang tính hệ thống về các hệ thống truyền dẫn viễn thông ở lớp vật lý trong mô hình bảy lớp OSI. Để phục vụ cho công tác giảng dạy và học tập, tác giả biên soạn Giáo trình Hệ thống viễn thông này theo đề cương môn học Hệ thống viễn thông của Viện Điện tử – Viễn thông, Trường Đại học Bách khoa Hà Nội. Nội dung giáo trình trình bày từ các khái niệm cơ bản đến các hệ thống, kỹ thuật hiện đại ứng dụng trong thực tế, kèm theo là các ví dụ minh họa rất cụ thể. Giáo trình dành cho sinh viên năm thứ 4 ngành Điện tử – Viễn thông sau khi đã học các kiến thức cơ sở ngành như xử lý tín hiệu, trường điện từ, điện tử tương tự, thông tin vô tuyến, thông tin số.

Giáo trình gồm năm chương. Chương 1 – Tổng quan về hệ thống viễn thông: trình bày về các khái niệm cơ bản trong hệ thống viễn thông, đơn vị sử dụng trong hệ thống viễn thông, mô hình cơ bản của một hệ thống viễn thông, khái quát chung về thiết bị thu phát, về kênh truyền và các tham số kỹ thuật chính. Chương 2 – Hệ thống thông tin viba: trình bày một cách hệ thống và cô đọng nhất về thông tin viba số như khái niệm, đặc điểm của thông tin viba số, truyền sóng trong hệ thống thông tin viba, sơ đồ khối hệ thống thông tin viba, tính toán thiết kế tuyến thông tin viba. Chương 3 – Hệ thống thông tin vệ tinh: trình bày về khái niệm, chu kỳ và quỹ đạo vệ tinh, các định luật Kepler, khái niệm và đặc điểm của vệ tinh địa tĩnh, vệ tinh không địa tĩnh, kiến

trúc vệ tinh, kiến trúc trạm mặt đất, đo lường điều khiển và bám vệ tinh TT&C, tính toán tuyến thông tin vệ tinh, ứng dụng của vệ tinh. Chương 4 – Hệ thống thông tin sợi quang: trình bày kiến trúc hệ thống thông tin sợi quang, sợi quang, tính toán thiết kế tuyến thông tin sợi quang. Chương 5 – Hệ thống thông tin di động: trình bày khái niệm về tế bào hay ô, tính toán nhiễu đồng kênh, nhiễu kênh lân cận trong hệ thống thông tin vô tuyến di động tế bào, kỹ thuật trải phổ, công nghệ CDMA trong hệ thống thông tin di động.

Cuối mỗi chương đều có phần câu hỏi ôn tập và bài tập nhằm giúp sinh viên và bạn đọc hệ thống hóa kiến thức và rèn luyện các kỹ năng phân tích, tổng hợp và tính toán hệ thống.

Cuốn sách này được biên soạn dựa trên kinh nghiệm giảng dạy nhiều năm của tác giả về môn học Hệ thống viễn thông cho sinh viên chính quy ngành Điện tử – Viễn thông của Trường Đại học Bách khoa Hà Nội. Sách ra đời cũng nhằm kỷ niệm 60 năm thành lập Trường đại học Bách khoa Hà Nội và sẽ là tài liệu hữu ích phục vụ học tập, nghiên cứu khoa học của sinh viên ngành Điện tử – Viễn thông. Sách cũng có thể là tài liệu tham khảo hữu ích cho kỹ sư, cán bộ kỹ thuật, giảng viên, những độc giả quan tâm đến hệ thống viễn thông.

Do nội dung sách bao gồm nhiều vấn đề khá phức tạp, với một hệ thống kiến thức lớn và lần đầu tiên được xuất bản nên khó tránh khỏi những thiếu sót. Tác giả rất mong nhận được sự góp ý của bạn đọc để sách được hoàn thiện hơn.

Mọi ý kiến đóng góp xin gửi về Bộ môn Hệ thống viễn thông, Viện Điện tử – Viễn thông, Trường Đại học Bách khoa Hà Nội, số 1 Đại Cồ Việt, Hai Bà Trưng, Hà Nội.

Xin chân thành cảm ơn!

Tác giả

MỤC LỤC

Lời nói đầu 3

Danh mục các cụm từ viết tắt 9

Chương 1. TỔNG QUAN VỀ HỆ THỐNG VIỄN THÔNG 13

1.1. Khái niệm về hệ thống viễn thông 13

1.2. Mô hình hệ thống viễn thông số 17

1.2.1. Mô hình cơ bản của hệ thống viễn thông số 17

1.2.2. Một số khái niệm cơ bản 20

1.2.3. Đơn vị tính toán, sử dụng 23

1.3. Hệ số tạp âm – nhiệt độ tạp âm 26

1.3.1. Hệ số tạp âm (NF – Noise Figure) 27

1.3.2. Nhiệt độ tạp âm hệ thống 29

1.3.3. Độ nhạy máy thu 31

1.4. Dải động của máy thu 33

1.5. Kiến trúc máy phát, máy thu vô tuyến 35

1.5.1. Kiến trúc máy phát vô tuyến 35

1.5.2. Kiến trúc máy thu vô tuyến 39

1.6. Một số ví dụ 46

1.7. Câu hỏi ôn tập và bài tập 50

1.7.1. Câu hỏi ôn tập 50

1.7.2. Bài tập 50

Chương 2. HỆ THỐNG THÔNG TIN VIBA 52

2.1. Khái niệm và đặc điểm của hệ thống thông tin viba 52

2.1.1. Khái niệm về thông tin viba 52

2.1.2. Đặc điểm của hệ thống thông tin viba 52

2.1.3. Ứng dụng của thông tin viba 55

2.2. Sơ đồ khối của hệ thống thông tin viba 55

2.2.1. Trạm đầu cuối 55

2.2.2. Trạm chuyển tiếp 56
2.2.3. Phân bố tần số trong hệ thống thông tin viba 58
2.3. Môi trường truyền sóng viba 60
2.3.1. Giới thiệu chung 60
2.3.2. Đặc điểm của tầng đối lưu và truyền sóng tầng đối lưu 60
2.4. Nguyên lý Huyghen và miền Fresnel 64
2.4.1. Nguyên lý Huyghen 64
2.4.2. Miền Fresnel 64
2.5. Truyền sóng trong tầm nhìn thẳng và tiêu chuẩn thiết kế khoảng hở của tuyến 66
2.5.1. Bài toán về truyền sóng trong tầm nhìn thẳng 66
2.5.2. Bài toán cự ly thông tin cực đại trong thông tin viba số 69
2.5.3. Bài toán không gian đường truyền, tiêu chuẩn thiết kế khoảng hở của tuyến 70
2.6. Thiết kế tuyến viba số 71
2.7. Một số ví dụ 75
2.8. Câu hỏi ôn tập và bài tập 78
2.8.1. Câu hỏi ôn tập 78
2.8.2. Bài tập 79
Chương 3. HỆ THỐNG THÔNG TIN VỆ TINH 80
3.1. Tổng quan về hệ thống thông tin vệ tinh 80
3.1.1. Khái niệm cơ bản về hệ thống thông tin vệ tinh 80
3.1.2. Lịch sử phát triển 81
3.1.3. Các ứng dụng vệ tinh và các dịch vụ cung cấp 84
3.1.4. Các băng tần sử dụng trong thông tin vệ tinh 87
3.1.5. Vệ tinh địa tĩnh và phi địa tĩnh 89
3.2. Đặc điểm của thông tin vệ tinh 90
3.3. Quỹ đạo vệ tinh 91
3.3.1. Định luật Kepler thứ nhất 91
3.3.2. Định luật Kepler thứ hai 92
3.3.3. Định luật Kepler thứ ba 92
3.4. Một số thuật ngữ cho quỹ đạo vệ tinh 93
3.5. Một số dạng quỹ đạo vệ tinh 94

3.6. Kiến trúc hệ thống thông tin vệ tinh 96
3.6.1. Phần mặt đất 96
3.6.2. Phần không gian 99
3.6.3. Anten trong hệ thống thông tin vệ tinh 104
3.7. Tính toán tuyến thông tin vệ tinh 108
3.7.1. Tính toán cho tuyến lên 109
3.7.2. Tính toán cho tuyến xuống 114
3.7.3. Tính toán cho toàn tuyến 116
3.8. Một số ví dụ 116
3.9. Câu hỏi ôn tập và bài tập 122
3.9.1. Câu hỏi ôn tập 122
3.9.2. Bài tập 123
Chương 4. HỆ THỐNG THÔNG TIN SỢI QUANG 125
4.1. Khái niệm, đặc điểm của hệ thống thông tin sợi quang 125
4.1.1. Khái niệm 125
4.1.2. Đặc điểm 126
4.1.3. Sự phát triển thông tin sợi quang ở Việt Nam 127
4.2. Kiến trúc hệ thống thông tin sợi quang 127
4.3. Sợi quang 128
4.3.1. Nguyên lý truyền ánh sáng trong sợi quang 128
4.3.2. Các dạng phân bố chiết suất trong sợi quang 132
4.3.3. Sợi đa mode và sợi đơn mode 135
4.3.4. Suy hao trong sợi quang 137
4.3.5. Tán sắc trong sợi quang 139
4.4. Tính toán tuyến thông tin sợi quang 144
4.4.1. Tính cự ly giới hạn bởi quỹ công suất 144
4.4.2. Cự ly giới hạn do dải thông 146
4.5. Một số ví dụ 148
4.6. Câu hỏi ôn tập và bài tập 155
4.6.1. Câu hỏi ôn tập 155
4.6.2. Bài tập 155
Chương 5. HỆ THỐNG THÔNG TIN DI ĐỘNG 158
5.1. Tổng quan về hệ thống thông tin di động 158
5.1.1. Tổng quan 158

5.1.2. Đặc điểm 159
5.1.3. Kiến trúc hệ thống thông tin di động 161
5.2. Tế bào và phân bổ tần số 163
5.2.1. Khái niệm 163
5.2.2. Lựa chọn tế bào 163
5.2.3. Phân chia kênh truyền 164
5.2.4. Kích thước nhóm/cụm 165
5.3. Nhiễu đồng kênh và dung lượng hệ thống 166
5.4. Nhiễu kênh lân cận và chiến lược cấp phát kênh 167
5.4.1. Nhiễu kênh lân cận 167
5.4.2. Cấp phát kênh và chuyển giao 168
5.5. Nâng cao dung lượng hệ thống tế bào 169
5.5.1. Chia nhỏ tế bào 169
5.5.2. Sử dụng anten định hướng 170
5.6. Kỹ thuật trải phổ 171
5.6.1. Khái niệm 171
5.6.2. Trải phổ trực tiếp 172
5.6.3. Hệ số xử lý của hệ thống 173
5.6.4. Mã giả tạp âm PN 174
5.7. Công nghệ CDMA 175
5.7.1. Lịch sử phát triển 175
5.7.2. Tính toán dung lượng của hệ thống CDMA 175
5.7.3. Hàm trực giao 176
5.8. Một số ví dụ 180
5.9. Câu hỏi ôn tập và bài tập 186
5.9.1. Câu hỏi ôn tập 186
5.9.2. Bài tập 186
TÀI LIỆU THAM KHẢO 189
CHỈ MỤC 190

DANH MỤC CÁC CỤM TỪ VIẾT TẮT

Từ viết tắt	*Tiếng Anh*	*Tiếng Việt*
ADC	Analog to Digital Converter	Bộ chuyển đổi tương tự – số
AWGN	Additive White Gaussian Noise	Tạp âm Gaussian trắng cộng
BER	Bit Error Rate	Tỷ số lỗi bit
BF	Base Frequency	Băng tần cơ bản
BSS	Broadcast Satellite Services	Dịch vụ vệ tinh quảng bá
BPF	Band Pass Filter	Bộ lọc thông dải
BPSK	Binary Phase Shift Keying	Khóa dịch pha nhị phân
BTS	Base Transceiver Station	Trạm thu phát vô tuyến gốc
CDMA	Code Division Multiplexing Access	Đa truy nhập phân chia theo mã
CNR	Carrier to Noise Ratio	Tỷ số sóng mang trên tạp âm
DAC	Digital to Analog Converter	Bộ chuyển đổi số – tương tự
DR	Dynamic Range	Dải động
DSSS	Direct Sequence Spread System	Hệ thống trải phổ chuỗi trực tiếp
EIRP	Equivalent Isotropic Radiated Power	Công suất bức xạ đẳng hướng tương đương
DTH	Direct to Home	Truyền hình trực tiếp tới nhà
ERP	Effective Radiated Power	Công suất bức xạ hiệu dụng
ES	Earth Station	Trạm mặt đất
FHSS	Frequency Hopping Spread System	Hệ thống trải phổ nhảy tần

FSS	Fixed Satellite Services	Dịch vụ vệ tinh cố định
GEO	Geostationnary	Địa tĩnh
GS	Ground Segment	Phần mặt đất
GSM	Global System for Mobile	Hệ thống thông tin di động toàn cầu
HDTV	High Definition Television	Truyền hình độ phân giải cao
HEO	Highly Elliptical Orbit	Quỹ đạo elip tầm cao
HPA	High Power Amplifier	Bộ khuếch đại công suất cao
IF	Intermediate Frequency	Trung tần
ISDN	Intergrated Service Digital Network	Mạng số tổ hợp đa dịch vụ
ITU	International Telecommunication Union	Liên minh Viễn thông Quốc tế
LEO	Low Earth Orbit	Quỹ đạo tầm thấp
LNA	Low Noise Amplifier	Bộ khuếch đại tạp âm thấp
LO	Local Oscillator	Bộ dao động nội
LPF	Low Pass Filter	Bộ lọc thông thấp
M	Mixer	Bộ trộn tần
MEO	Medium Earth Orbit	Quỹ đạo tầm trung
MS	Mobile Station	Máy di động
MSS	Mobile Satellite Services	Dịch vụ vệ tinh di động
NA	Numerical Aperture	Khẩu độ số
NF	Noise Figure	Hệ số tạp âm
NGN	Next Generation Network	Mạng thế hệ mới
PA	Power Amplifier	Bộ khuếch đại công suất
PLL	Phase Locked Loop	Vòng khóa pha
PLMN	Public Land Mobile Network	Mạng di động mặt đất công cộng

PSTN	Public Switched Telephone Network	Mạng điện thoại chuyển mạch kênh công cộng
QPSK	Quadrature Phase Shift Keying	Điều chế pha cầu phương
VCO	Voltage Controlled Oscillator	Bộ dao động điều khiển bằng điện áp
VoIP	Voice over Internet Protocol	Thoại qua giao thức internet
VSAT	Very Small Aperture Terminal	Thiết bị đầu cuối vệ tinh độ mở nhỏ
SDH	Synchronous Digital Hierachy	Phân cấp số đồng bộ
SFDR	Spurious Free Dynamic Range	Dải động SFDR
SNR	Signal to Noise Ratio	Tỷ số tín hiệu trên tạp âm
SS	Space Segment	Phần không gian
TT&C	Telemetry, Tracking & Command	Đo lường từ xa, điều khiển và bám vệ tinh
WCDMA	Wideband Code Division Multiplexing Access	Đa truy nhập phân chia theo mã băng rộng
WDN	Wavelength Division Multiplexing	Kỹ thuật ghép bước sóng quang